

De theatrale persoonlijkheidsstoornis

1. Kenmerken theatrale persoonlijkheidsstoornis
2. Hoe ontstaat een theatrale persoonlijkheidsstoornis?
3. Hoe wordt een theatrale persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong vastgesteld?
4. Officiële criteria theatrale persoonlijkheidsstoornis (DSM-IV-TR)
5. Behandeling van de theatrale persoonlijkheidsstoornis
6. Behandeling van de theatrale persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong
7. Het verhaal van Lisa

1. Kenmerken theatrale persoonlijkheidsstoornis

Mensen met een theatrale persoonlijkheid voelen zich over het algemeen het prettigst wanneer ze in het middelpunt van de belangstelling staan. Wat de meeste mensen met deze stoornis niet van zichzelf weten, is dat dit komt omdat ze erg onzeker over zichzelf zijn en een grote behoefte hebben aan de bevestiging dat ze oké zijn. Op de omgeving komt iemand met een theatrale persoonlijkheidsstoornis in eerste instantie vaak over als een spontaan, sociaal, charmant en aanwezig persoon. Soms krijgen mensen na een tijdje echter het gevoel dat degene met de theatrale persoonlijkheidsstoornis een rol speelt en nooit zijn ware aard laat zien. Mensen met een theatrale persoonlijkheidsstoornis hebben de neiging om hun gevoelens flink aan te dikken en deze op een dramatische manier te brengen, terwijl het aan de andere kant ook wat oppervlakkig blijft. Zo zal iemand met een theatrale persoonlijkheidsstoornis bijvoorbeeld gemakkelijk iemand kunnen omhelzen, terwijl hij of zij deze nauwelijks kent.

En zo nadrukkelijk als de vreugde kan zijn, zo zwaar en meeslepend kan de somberheid of de teleurstelling zijn. Dit gebeurt vaak wanneer diegene niet in het middelpunt van de belangstelling staat en dus niet de bevestiging krijgt die hij of zij nodig heeft. Mensen met een theatrale persoonlijkheid zullen ook meer dan anderen flirten of seksueel getint gedrag laten zien. Dit kan overal gebeuren, flirten met de bakker, met de ober, met de groenteman, maar ook met mensen op straat of met collega's. Soms kan het dus ook ongepast zijn. Het kost een hoop energie om steeds te zorgen dat je in het centrum van de aandacht staat. Hierdoor is er weinig energie om stil te staan bij wat je zelf nou eigenlijk echt voelt of je te verplaatsen in anderen. Dit maakt het hebben van een echte intieme relatie extra moeilijk.

Wanneer iemand met een theatrale persoonlijkheidsstoornis niet de aandacht krijgt die hij of zij nodig heeft, levert dit veel stress op. Mensen met een theatrale persoonlijkheidsstoornis hebben dan ook vaak stress gerelateerd lichamelijke klachten of angststoornissen. Mensen met deze stoornis hebben ook vaker dan anderen een somatisatiestoornis, waarbij ze een lange ziektegeschiedenis hebben met veel klachten, die medisch niet helemaal te verklaren zijn. Verder kunnen ze last hebben van somberheidsklachten.

2. Hoe ontstaat een theatrale persoonlijkheidsstoornis?

Uit onderzoek blijkt dat 1,3% tot 3% van de bevolking een theatrale persoonlijkheidsstoornis heeft. Over hoe een theatrale persoonlijkheidsstoornis zich ontwikkelt, is nog weinig bekend. Het gaat waarschijnlijk om een ingewikkelde mix van een aantal factoren die op elkaar inspelen. Hoe dit gaat, is voor iedere mens anders. Iedereen wordt geboren in een ander lichaam en met een ander temperament (je aangeboren sterke kanten en kwetsbaarheden). Uit wetenschappelijk onderzoek komt naar voren dat de aanleg voor de theatrale persoonlijkheidsstoornis voor een deel erfelijk lijkt. Ook zal een van nature 'open' karakter, eerder neigen tot uitbundig gedrag dan mensen die van nature meer gesloten en verlegen zijn. Zeker als dit gepaard gaat met uiterlijke aantrekkelijkheid, waarbij mensen eerder belangstelling van anderen zullen krijgen dan mensen die minder aantrekkelijk zijn.

Het verlangen om opgemerkt te worden en de aandacht van andere mensen te trekken is natuurlijk normaal. Bij de theatrale persoonlijkheidsstoornis is dit verlangen naar aandacht echter zo extreem dat het onverzadigbaar wordt. Hoe dit extreme verlangen zich verder ontwikkelt, is afhankelijk van de ervaringen die je in het leven opdoet en de omstandigheden waarin je opgroeit. Zo weten we bijvoorbeeld dat veel mensen met een theatrale persoonlijkheidsstoornis vaak opgegroeid zijn in een omgeving die onvoldoende veilig was, bijvoorbeeld omdat ouders te weinig in de gaten hadden wat het kind nodig had. Ook weten we dat een groot deel van hen een depressie in hun kindertijd heeft gehad.

3. Hoe wordt een theatrale persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong vastgesteld?

Naast het voeren van een of meerdere gesprekken met een intaker, worden ook een interview en verschillende vragenlijsten afgenomen. Op deze manier kan de intaker een zo compleet mogelijk beeld krijgen van de patiënt en zijn problematiek. Dat wil zeggen van de klachten, de problemen en de achtergrond. Bij iemand met een theatrale persoonlijkheidsstoornis vallen vaak het eerst de opvallende expressie (in taal en kleding bijvoorbeeld) en het zoeken naar aandacht op. En wanneer deze overdadige behoefte aan aandacht niet wordt vervuld, wordt hij of zij vaak onzeker, kwaad of zelfs somber.

De uiteindelijke diagnose wordt vastgesteld volgens de richtlijnen die binnen de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) gelden. Op dit moment wordt binnen de GGZ voor de diagnose van persoonlijkheidsstoornissen gebruik gemaakt van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, in het kort de DSM IV-TR (*American Psychiatric Association [DSM-IV-TR], 2000*). Dit is internationaal gezien het meest gebruikte classificatiesysteem voor het vaststellen van persoonlijkheidsstoornissen. In de Viersprong wordt hiervoor gebruik gemaakt van een interview dat de criteria van de DSM IV-TR uitvraagt. Dit is de meest betrouwbare manier om persoonlijkheidsstoornissen vast te stellen. Wanneer een theatrale persoonlijkheidsstoornis wordt vastgesteld, past de problematiek in onderstaande omschrijving van de DSM-IV-TR.

4. Officiële criteria theatrale persoonlijkheidsstoornis (DSM-IV-TR)

Een diepgaand patroon van buitensporige emotionaleiteit en aandacht vragen, beginnend in de vroege volwassenheid en tot uiting komend in diverse situaties, beginnend in de vroege volwassenheid en tot uiting komend in diverse situaties, zoals blijkt uit vijf (of meer) van de volgende kenmerken:

- voelt zich niet op zijn gemak in situaties waarin hij niet in het centrum van de belangstelling staat.
- de interactie met anderen wordt vaak gekenmerkt door onaangepast seksueel verleidelijk of uitdagend gedrag.
- toont snel wisselende en oppervlakkige emotionele uitingen.
- maakt voortdurend gebruik van het eigen uiterlijk om de aandacht op zichzelf te vestigen.
- heeft een manier van spreken die uitermate impressionistisch is en waarbij details ontbreken.
- toont zelfdramatiserende, theatrale en overdreven uitingen van emoties.
- is suggestibel, dat wil zeggen gemakkelijk beïnvloedbaar door anderen of de omstandigheden.
- beschouwt relaties als meer intiem dan deze in werkelijkheid zijn.

5. Behandeling van de theatrale persoonlijkheidsstoornis

Patiënten met een theatrale persoonlijkheidsstoornis weten vaak niet wat ze echt voelen. In psychotherapie kunnen de therapeut en eventuele groepsleden meekijken naar hoe de patiënt denkt, voelt en zich gedraagt. Deze 'patronen' worden vervolgens tegen de achtergrond van iemands aanleg en achtergrond bekeken. Op deze manier kunnen patiënten leren (h)erkennen wanneer zij in extreme aandacht vragen en leren begrijpen hoe het komt dat zij zo graag in het middelpunt van de belangstelling staan. Wanneer een patiënt dit inzicht heeft gekregen, kan de patiënt het gevoel van 'te weinig gekregen hebben' verwerken en oefenen met nieuw en gezonder gedrag. De therapeut kan helderheid en orde brengen in de verwarrende veelheid van emoties die dit met zich meebrengt. Op deze manier kan ruimte komen om te werken aan een gezond en positiever zelfbeeld zodat de buitensporige aandacht van anderen niet meer nodig is. Samen met motivatie en wil om samen te werken met de behandelaar, zal een behandeling bij de Viersprong in de meeste gevallen leiden tot opmerkelijke verbetering. In intensieve psychotherapie kan in veel gevallen, afhankelijk van de intensiteit van de behandeling, binnen drie tot achttien maanden blijvende verbetering in het functioneren worden bereikt.

6. Behandeling van de theatrale persoonlijkheidsstoornis bij de Viersprong

Voor de behandeling van een theatrale persoonlijkheidsstoornis zijn binnen de Viersprong verschillende mogelijkheden. Afhankelijk van de ernst van de problemen, maar ook de sterke kanten en mogelijkheden van een cliënt, wordt meestal een keuze gemaakt uit een van deze zorgprogramma's:

[Transactionele Analyse \(TA\)](#)

[Intensive Short Term Dynamic Psychotherapy \(ISTDP\)](#)

[Ambulante psychodynamische psychotherapie](#)

[Schematherapie \(ST\)](#)

7. Het verhaal van Lisa

Wanneer de psychotherapeut Lisa ophaalt bij de receptie maakt ze direct contact met een gulle glimlach. Lisa is een vrouw van begin vijftig die opvallend jeugdig en smaakvol gekleed gaat. Tijdens het intakegesprek draagt ze een kleurige jurk, een rode lok op verder lang blond geverfd haar, veel sieraden en verzorgde make-up. Zo op het eerste gezicht lijkt er geen vuiltje aan de lucht wanneer je naar haar kijkt. Ze presenteert zich als een sterke, onafhankelijke vrouw. Wanneer de intaker hier echter doorheen weet te prikken, komt er veel gevoel los, verdriet maar ook boosheid over het feit dat hij man haar verlaten heeft. Lisa vertelt dat zij recent een zelfmoordpoging achter de rug heeft. Kort daarvoor werd ze door haar man Menno in de steek gelaten, nadat Lisa was vreemd gegaan. Hij kon er niet meer mee omgaan. Omdat hij degene was die haar bestaansrecht gaf, is de scheiding een grote klap geweest. Hij was jarenlang afhankelijk van haar vanwege ernstig rugletsel na een ongeval. Hij gaf haar veel erkenning voor haar steun en droeg haar op handen. Toch kreeg Lisa een knipperlicht relatie met een getrouwde man, ze snapt zelf eigenlijk niet eens precies waarom.

Nu komen oude gevoelens en overtuigingen weer boven zoals het gevoel dat ze er niet mag zijn en dat ze niet goed genoeg is. Haar stemming is altijd somber en zij ervaart alles als zwaar en donker. De relatie met haar zoon is ook verstoord. Hij lijkt alleen langs te komen als hij haar nodig heeft. Nu hij zelfs niet op haar verjaardag kwam, heeft haar zoon voor Lisa afgedaan. Hierna wilde ze een einde aan haar leven maken. Als niemand haar meer wilde, kon ze er maar beter niet meer zijn, vond ze. Lisa heeft jaren voor de scheiding al eerder professionele hulp gehad. Ze voelde zich toen somber en vaak angstig. Ze had een jaar lang gesprekken bij het Riagg, waardoor ze zich wel wat beter voelde. Toch heeft ze toen nooit echt de vinger op de zere plek weten te leggen en liet zij nooit het achterste van haar tong zien. Nu ze weer in de hulpverlening terecht komt, speelt ze wel open kaart. Bij Lisa wordt door de intaker van de Viersprong uiteindelijk een theatrale persoonlijkheidsstoornis vastgesteld. Ze wordt doorverwezen naar het zorgprogramma Transactionele Analyse (TA). Ze wordt opgenomen voor een korte klinische behandeling van 13 weken.

In de eerste week van de behandeling wordt snel duidelijk dat Lisa graag een uitzonderingspositie inneemt. Ze zorgt ervoor dat ze met grapjes en kwinkslagen steeds in het middelpunt van de groep staat. Serieuze momenten lacht ze weg en Lisa wil op het gebied van eten en drinken steeds iets anders dan anderen. In de therapiezitting waar de behandeldoelen worden gemaakt, zorgen alle patiënten dat zij aan bod komen, behalve Lisa. Een dag later wordt alsnog besproken waar haar behandeling over moet gaan. Er wordt door groepsleden en de staf benoemd dat ze op allerlei manieren de aandacht claimt: haar kleding en sieraden, de grapjes, de uitzonderingen. Dit wordt door de psychotherapeut in vragende vorm met haar besproken. Wat is de functie ervan? Het lijkt zoveel energie te kosten en vooral: wat gebeurt er als ze opmerkelijke zaken zal gaan opgeven? Lisa protesteert meteen: 'daar blijf je van af!'. Het heeft ook zo'n belangrijke betekenis voor haar. Het staat voor haar sterke rol vroeger in het gezin en door haar (voormalige) man werd ze mede hierdoor als sterk gezien.

De weken erna gaat Lisa herkennen dat haar gedrag dient om een onderliggend gevoel van 'er niet toe doen' te compenseren. Een gevoel dat zo sterk is, dat ze veel nodig heeft uit de omgeving om in balans te kunnen zijn. Lisa ontdekt in de tweede periode van haar behandeling dat ze vroeger thuis geleerd heeft dat ze niet deugde en dat ze nooit genoeg haar best deed. Hiermee raakt zij het kernpunt van haar behandeling. Ze had als kind zo graag waardering gehad.

In plaats daarvan heeft zij zich bijzonder gemaakt, wat haar veel energie, stress en klachten kost. Door dit inzicht kan Lisa beginnen haar belaste verleden te verwerken en een keuze maken om zich anders te gaan gedragen. Lisa gaat haar uitzonderingsgedrag, hoe eng ook, opgeven. Ook gaat ze leren zichzelf, zonder alle franje, de moeite waard te vinden. Wanneer de behandelaar haar vijf jaar later spreekt voor een interview voor dit verhaal, is ze dankbaar dat ze de kans bij de Viersprong gegrepen heeft en dat ze toen voor zichzelf gevochten heeft. Lisa zegt dan dat zij de basis voor haar nieuwe leven bij de Viersprong gelegd heeft. Ze voelt zich nu een tevreden en stabielere vrouw met een leuke baan, die weet wat ze wil en staat voor wie ze is.

Lees meer over de behandelingen op www.deviersprong.nl

Of bel de Viersprong: **088 – 76 56 200**